

retning for det videre arbeidet, men det kommer ikke klart frem hvordan vi skal nå målene. Det henvises til mer konkrete tiltak som vil komme i de treårige handlingsplanene. Mye av spørsmålene som vi sitter med, forventes å løses i handlingsplanen. Dette er spørsmål som eksempelvis hvordan tiltak skal finansieres, og hvordan tilskudd til tiltakene vil løses. I handlingsplanen må det komme tydelig frem hva som er forventningen til de ulike instansene i dette arbeidet.

I kapittel 4 *avgrensning*, står det at *strategien skal omfatte allmenn og spesialisert håndverkkompetanse som er nødvendig for å ivareta kulturminner og kulturmiljø. Det omfatter eksteriør, interiør, inventar, fartøy og grøntanlegg.*

Ut ifra målsetningene tolker vi likevel at det er de største fagene som vil bli prioritert. Slik vi leser utkastet har strategien en slagside mot bygningsvern med et særlig fokus på bygningers eksteriør. Vi savner fremdeles at de små håndverksfagene løftes frem, innen både fartøyvern og forvaltning av ruiner og kirker, i tillegg til bygningsvernets mange spesialfag som smiing, stukkatur, blikk, dekorasjonsmaling osv. Kunnskapsoverføring i stede egne spesialiteter i fartøyvernet mangler.

Om bestillerkompetanse

Eiernes bestillerkompetanse er i utgangspunktet ikke en del av strategien. Riksantikvaren skriver at mange påpeker at bestillerkompetansen er for å sørge for at riktig kompetanse benyttes. Riksantikvaren vil derfor ta med seg tematikken som et virkemiddel der det er relevant.

Fylkeskommunens vurdering er at når målsettinger omfatter både fredete og verneverdige bygninger, blir bestillerkompetansen ekstra viktig. Vi forstår behovet for å gjøre avgrensinger, men bestillerkompetanse er avgjørende for at det riktige spørsmålet blir stilt, slik at de rette håndverkerne kommer til det rette oppdraget.

Rekruttering, kompetanse, næring og arbeidsplasser

Som strategien peker på så er håndverk en bransje med få utøvere og den blir dermed ekstra sårbar mht. rekruttering. Strategiens fokus på å vedlikeholde rekrutteringen på feltet for å bidra til at kompetansen opprettholdes anses som svært viktig. Det er også viktig å bygge forståelse hos eiere og forvaltere om viktigheten av å benytte relevant fagkompetanse slik at «bestillerkompetansen» er god. Strategiens oppmerksomhet rundt forskning som premiss for god og bærekraftig ivaretagelse på feltet vurderes som viktig. Her er det viktig å involvere forskning knyttet til praktisk bygningsvern og ikke kun teoretisk forskning. Strategien har kanskje mindre oppmerksomhet rundt bygging av faget og bransjens omdømme, og formidle de gode resultatene for å inspirere til nye prosjekter.

Utdanningstilbudet

I strategien skisseres muligheten til videregående utdanning innenfor dagens tilbudsstruktur, som er utdanningsprogrammet håndverk, design og produktutvikling og deler av lærefag innenfor bygg- og anleggsteknikk. Hvis behovet for kompetanse innenfor tradisjonshåndverk øker og næringslivet har et behov bør kanskje strategien inneholde et mål om å se på muligheten for å kartlegge behov for nye/ andre lærefag. Dette bør utredes/ kartlegges i samarbeid med Utdanningsdirektoratet.

Trøndelag fylkeskommune

Seksjon Kulturminner

Klima og ombruksperspektiv

Det er positivt at klima- og ombruksperspektiver knyttet til restaurering av bygg er en tydelig prioritering i strategien. Dette er kunnskap som kan ha stor overføringsverdi til byggenæringen generelt, som vi vet står for betydelige klimagassutslipp både nasjonalt og internasjonalt. Tematikken bør få en tydelig oppfølging gjennom videre arbeid med handlingsplaner og tiltak for å følge opp de strategiske satsingsområdene.

Kulturmiljøers viktighet for reiselivet

Kulturmiljøer er mange steder viktige bestanddeler i det stedlige reiselivsproduktet og en viktig del av reisemålenes attraksjonskraft. Innovasjon Norges turistundersøkelse for sommersesongen 2023 viser at 2 av 3 utenlandske sommerturister er interessert i å oppleve kultur, kunst og historie og/eller stedenes kultur, mat og livsstil. Dersom vi mangler håndverkskompetanse til å ta vare på gamle bygninger og kulturmiljø, kan det begrense muligheten for lokal verdiskaping. Et eksempel fra vår egen region er Røros, hvor attraksjonskraften som reisemål er bygd på stedets kulturmiljø.

Det er også viktig å understreke at kulturmiljø og fredete/verneverdige bygninger kan betraktes som en «råvare» med begrenset interesse alene, som må suppleres med målrettet historiefortelling, vertskap og markeds kunnskap for å bli et salgbart opplevelsesprodukt. Det er et perspektiv som ofte uteglemmes. Samtidig er det viktig å vurdere hvilke kulturmiljø som har forutsetninger for å bli besøksmål, med tanke på slitasje, tilgjengelighet og antatt interesse.

Kulturmiljø er noe av det man i reiselivet kaller «fellesgoder»; det er kollektive goder som er allment tilgjengelige og ikke omsettes i et marked styrt av tilbud og etterspørsel. Mange av opplevelsene som reiselivsnæringen tilbyr er basert på bruk av natur- og kulturgoder og infrastruktur som er tilgjengelige for alle – altså fellesgoder. I NOU 2023:10 foreslo det nasjonale Reisemålsutvalget at det skal etableres et besøksbidrag for å finansiere blant annet disse fellesgodene. Det er uklart om dette blir innført, men i så fall vil det kunne representere ressurser til bla. bruk av faglig håndverkskompetanse i vedlikehold av kulturmiljø.

Om fartøyvernets utfordringer i Trøndelag

Trøndelag vil i fremtiden ha behov for flere håndverkere som kan jobbe på større fartøy. Vi står i dag ved et generasjonsskifte. Vi mangler en godt fungerende lærlingeordning for dette feltet. Dette gjelder først og fremst mulighetene for at fylkeskommunen kan garantere for at lærlingene kan få sin opplæring selv om verftet ikke har oppdrag hele tiden.

Det er også ønskelig med flere aktører med god faglig kompetanse som kan ta oppdrag for fartøyvernflåten i Trøndelag. For å få dette til er det viktig å kunne gi håndverkere kursing som leder til dokumenterbar kunnskap og erfaring for å kunne ta på seg spesifikke oppdrag. Vi må huske at markedet for slike oppdrag i Trøndelag vil være begrenset og at håndverkere derfor vil ha behov for også å kunne ta oppdrag utenfor verneflåten. Dette gjelder både for trefartøy og stålfartøy med henholdsvis den spesialkompetanse som behøves. Trøndelag vil ha behov for håndverkere med slik kompetanse, siden det er langt til ett av de nasjonale fartøyvernsetrene i Gratangen eller i Jondal i Hardanger.

Trøndelag fylkeskommune

Seksjon Kulturminner

Etter at Frode Bjøru pensjonerer seg vil vi i Trøndelag mangle en seilmaker som har erfaring med antikvariske arbeider på seil og rigging. Det er derfor viktig å få på plass en arvtaker slik at vi i Trøndelag er sikret denne kompetansen. Her er det ikke noe skoletilbud innen dette fagfeltet i Trøndelag pr nå. Det vil ikke være realistisk at Trøndelag skal kunne tilby utdanning å av dette.

Når det gjelder smedarbeider rettet mot båt og fartøy vil det også innen dette feltet være behov for håndverkere som har slik antikvarisk kompetanse. Her vil vi i Trøndelag kunne få tilgang til slik kompetanse og få utført oppdrag i Møre og Romsdal.

Når det gjelder de små og åpne båtene er vi i Trøndelag bedre stilt. Her vil både Geitbåtmuseet og Kystens Arv kunne ta oppdrag for denne delen av verneflåten. Denne kategorien er derfor godt ivaretatt.

Når det gjelder tilgang til rett type materialer, er vi i Trøndelag relativt godt stilt for de små og åpne fartøyene. Både Geitbåtmuseet og Kystens Arv innehar kompetanse til å blinke ut rett type emner i skogen. For de større fartøyene er det kun Midtnorsk Trebåtverksted som i dag har kompetanse og lagringsmulighet for rett type emner og materialer. På sikt er det derfor viktig å få inn flere aktører med slik type kompetanse i Trøndelag. Her kan fylkeskommunen initiere kursing og opplæring i videregående skole av slik type arbeid.

For mekaniske- og platejobber er det i dag ingen i Trøndelag som har dokumenterbar antikvarisk kompetanse. Det er flere aktører som har erfaring, men disse mangler kompetansebevis. Oppdragsmengden er også liten og her bør vi i Trøndelag satse på tjenester fra Bredalsholmen Dokk og fartøyvernssenter for å få utført slike oppdrag.

Vi mangler også håndverkere med kompetansebevis på antikvariske arbeider med elektriske anlegg. Dette blir pr i dag delvis ivaretatt av Bredalsholmen på et nasjonalt nivå. Oppdragsmengden i Trøndelag vil innenfor dette fagfeltet være liten og oppdragene vil kunne dekkes av Bredalsholmen.

Om behovet for satsing på bygningsvernssenter

Fylkeskommunen hadde en forventning om at signalet i Stortingsmelding 16 (2019-2020) om statlige oppstartstilskudd til regionale rådgivningstjenester og hvordan dette skulle iverksettes, ville bli avklart gjennom denne strategien. Det ligger ikke inn som del av strategien. Hvordan staten skal stimulere med oppstartstilskudd forblir uavklart.

Vi mener at mulighetene som ligger i eksisterende bygningsvernssentre er tonet veldig ned. Bygningsvernssentrene er formidlere av både oppdrag og håndverkstjenester. Eksempelvis på Røros formidler bygningsvernssenteret oppdrag av alle slag, i tillegg til oppdrag innen tradisjonshåndverk. Rådgivning og veiledning til kommuner og private eiere, kurs og kompetanse på blant annet bestillerkompetanse er avgjørende for etterspørsel av rett type håndverkskunnskap. Et slikt nav kan bidra til å opprettholde høy portefølje. Dette viktig fordi det ofte er snakk om små bedrifter og enkeltmannsforetak. Noen bygningsvernssentre er også klimafokusert med rådgivning innenfor energieffektivisering.

Trøndelag fylkeskommune

Seksjon Kulturminner

Trøndelag fylkeskommune vil utfordre Riksantikvaren i det videre arbeidet å knytte bygningsvernssenter til målsetting 1 om styrking av håndverkere og kapasitet og 2 om flere bedrifter med relevant kompetanse.

Om virkemidler og finansiering av tiltak

Fremdeles er det uavklart med hvilke virkemidler man skal nå målsetningene. Det er svært viktig at det arbeides videre med dette.

Målene i håndverksstrategien sett opp mot Trøndelag fylkes kulturmiljøpolitikk

I *Regional plan for kulturmiljø 2022-2030* er Håndverk og materialproduksjon ett av de seks utvalgte temaene. Temaets delmål er at i 2030 har vi etablert små og store bygningsvernssentre i alle regioner i Trøndelag og at vi har god rekruttering av håndverkere til båt-, fartøy- og bygningsvern. Det er viktig med en desentralisert kompetanse og å generelt vekke interessen for tradisjonelt håndverk og ha gode utdanningsmuligheter. Samtidig er tilgang på gode byggeråvarer gjennom materialproduksjon og materialkunnskap svært viktig. Innenfor temaet Klima finner vi også delmålene om at i 2030 har vi kartlagt og redusert risikoen for at klimaendringer kan skade kulturmiljø, og at trønderne foretrekker å gjenbruke bygninger fremfor å rive og bygge nytt. Dette vil også kreve god tilgang på håndverkere med riktig kunnskap og erfaring. Trøndelag fylkeskommune opplever at satsinger og målsettinger i håndverkstrategien sammenfaller godt med fylkets kulturmiljøpolitikk. Dette er svært positivt.

Oppsummering

Trøndelag fylkeskommune vurderer at Riksantikvarens håndverkstrategi treffer godt. Likevel er det først gjennom handlingsprogrammet det vil bli tydelig om tiltakene blir tilstrekkelig spisset til at de gode intensjonene vil gi resultat.

Trøndelag fylkeskommune ser derfor fram til å få handlingsprogrammet på høring.

Med vennlig hilsen

Anne Bjørg Evensen Svestad
Seksjonsleder, seksjon kulturminner

Monica Anette Rusten
Seniorrådgiver/fagkoordinator nyere tid

Dette dokumentet er elektronisk godkjent

Denne uttalelsen er utarbeidet av:

Seksjon Næring v/Ragnhild Vist

Seksjon Fagopplæring v/Vibeke Dyrvik

Seksjon Regional v/Sigrid Tørriseng Angen

Seksjon Kulturminner v/Anne Bjørg Evensen Svestad, Monica Anette Rusten, Inger Marie Kimo, Frode Kristiansen, Anders Gimse, Einar Strand